

JAMIYAT VA TARIX FALSAFASI

Tojiddinova Nargiza Shuxratovna

*Andijon davlat universiteti akademik liseyi Tarix fani o'qituvchisi
(Andijon viloyati, Andijon shahri)*

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14750223>

Annotation: *this article expresses information on the philosophy of society and history.*

Keywords: *society, state, civil society, civilization, culture, value, material and spiritual values, needs, value, nature.*

Аннотация: *В этой статье представлена информация об обществе и философии истории.*

Ключевые слова: *общество, государство, гражданское общество, цивилизация, культура, ценность, материальные и духовные ценности, потребности, ценность, природа.*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada jamiyat va tarix falsafasi borasida ma'lumotlar ifodalanadi.*

Kalit so'zlar: *Jamiyat, davlat, fuqarolik jamiyati, sivilizatsiya, madaniyat, qadriyat, moddiy va ma'naviy qadriyatlar, ehtiyojlar, qadrlilik, tabiat.*

KIRISH.

Ma'lumki, jamiyat - tabiatning bir qismi, odamlar uyushmasining maxsus shakli, kishilar o'rtasida amal qiladigan juda ko'plab munosabatlar yig'indisi, degan turlicha ta'riflar ham bor. Jamiyat muttasil ravishda rivojlanuvchi, takomillashib boruvchi murakkab tizimdir. Har bir yangi davrda jamiyat mohiyatini bilish zarurati vujudga keladi.

Inson borliq sifatida tabiat bilan uzviy bog'liq. Chunki inson kosmosning (koinotning) faol qismi sifatida u bilan bog'liq holda yashaydi, mavjud bo'ladi. Inson tabiat evolyusiyasining ajralmas qismi sifatida o'ziga xos ijtimoiy evolyusiyani tashkil etadi. Insonlar esa o'zaro birlikda jamiyatni tashkil etadi.

Jamiyat moddiy va ma'naviy omillar birligidan iborat. Hozirga qadar adabiyotlarda moddiy va ma'naviy hayot bir-biridan keskin farqlanar, moddiy hayotni tadqiq etishga ko'proq e'tibor berilardi. Holbuki, jamiyat mohiyati uni tashkil etuvchi inson mohiyati bilan uzviy bog'liq. Xuddi inson tanasini uning ruhidan ajratib bo'lmagani singari, jamiyatning moddiy va ma'naviy jihatlarini ham bir-biridan ajratish va ularning birini ikkinchisidan ustun qo'yish mantiqqa ziddir.

Sotsial falsafa jamiyatning mohiyati va uning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganadi. Biz falsafa tarixiga nazar solsak jamiyat sirlarini ochish uchun harakat qilmagan falsafiy yo'nalishni ko'rmaymiz. Platon o'zining «Davlat» nomli asarida jamiyat to'g'risidagi ta'limotni g'oyalar dunyosining sir-asrori bilan bog'liq holda o'rgandgan. Abu Nasr Forobiy «Fozil odamlar shaxri» asarida insonlar o'rtasidagi munosabat, birgalikda yashash,

tinch-totuv bo‘lish to‘g‘risida «hamkorlik, moddiy va ma‘naviy totuvlik jamiyatning asosini tashkil etadi»,- deb ta‘kidlaydi.

O‘rta asr g‘arb falsafasida jamiyat to‘g‘risidagi qarashlarda teotsentrik nazariya ustuvor bo‘lgan. Yangi zamon falsafaning vakillari, Gobbs va Lokklar davlatning shartnoma konsepsiyasini va shu asosda ijtimoiy shartnoma konsepsiyasini ishlab chiqdilar. Falsafa kursida ijtimoiy shartnoma bo‘lishi va uning huquqiy, dunyoqarash ahamiyati bayon etila bordi. Gegel jamiyat, madaniyat sohalarning ilmiy-falsafiy asoslarini maydonga tashladi. Ijtimoiy hayot ham tabiat singari ob‘ektiv qonunlarga ega. Bu qonunlar inson irodasiga, xohishiga bog‘liq bo‘lmagan holda mavjud deb ko‘rsatdi.

Marks jamiyatni ijtimoiy munosabatlar yig‘indisidan iborat deb aytdi. Biroq Gegel ham, Marks ham jamiyatdagi qonunlarni mavhum, konkret shaxs faoliyatidan ajralgan holda o‘rgandi. Pozitivizm (Kont, Spenser) tabiat fanlaridan maxsus ijtimoiy fanlarni ajratdi va jamiyat uning o‘ziga xos xususiyatlari o‘rganuvchi – sotsiologiyaga asos soldi. Hayot falsafasi va fenomenologiya (Gusserl, Shyus) kundalik hayot sotsiologiyasini o‘rgandi.

Hozirgi zamon sotsial falsafasining o‘ziga xos tomoni nimada? Bunda gap sotsial jarayonlarga falsafiy yondoshish xaqida ketadi.

Afsuski, uzoq vaqt davomida-sho‘rolar hukmron bo‘lgan davrda jamiyat to‘g‘risidagi ta‘limotda markscha – lenincha qarashlar hukmron edi. Bugungi kunda ham bu qarash ijtimoiy hayotni yangicha tahlil qilishga halaqit bermoqda. Zamonaviy sotsial falsafada jamiyat ma‘naviy birlik, inson faoliyati, inson mahsuldorligi hamda mantiqiylik nuqtai nazarda tahlil qilinmoqda.

Insonning «Tabiatdan jamiyatga» konsepsiyasi falsafada jamiyatni naturalistik tushunish deb ataladi. Bu konsepsiyada jamiyatning rivojlanishida geografik va demografik omillarning o‘rni qaraladi asosiy deb. Odamning paydo bo‘lishi Darvin ta‘limoti asosida tushuntiriladi. Sotsial borliqqa biolog – tabiatshunos ko‘zi bilan qaraladi.

Psixologizm konsepsiyasi. Bunda sotsial hodisani insonning murakkab ruhiyati bilan bog‘laydilar. Ularning fikricha, ijtimoiy hayot ruhiy – fiziologik holat bilan belgilanadi. Biroq madaniyat, inson amaliy faoliyatini ruhiy – fiziologik nuqtai nazardan to‘la – butkul izohlab bo‘lmaydi.

Hozirgi kunda sotsial hayotni tekshirishda ruhiy tahlil nazariyasi o‘stivorlik qilmoqda. Ruhiy tahlil asoschisi Freyd jamiyatni inson ruhiy dunyosidagi instinkt bilan izohlaydi. Uning fikricha, ikki instinkt inson hayotida eng muhim ahamiyatga ega. Gap hayot instinkti eros va o‘lish instinkti tanatos haqida boradi.

XX asr falsafasidagi sotsial psixologik oqim o‘z qarashlarini sotsial amaliy ta‘sir konsepsiyasida (M. Veber, G. Parsons) davom ettirdi. Ular harakatdagi shaxsning boshqa odamlarga, boshqa ob‘ektga ta‘siri haqida fikr yuritadilar. Har bir individ (yakka shaxs) sotsial normalarni o‘zicha «dasturlantiradi» va sotsial hayotni o‘zining ana shu mustaqil nuqtai nazaridan baholaydi, masalalarni hal qilish bo‘yicha qaror qabul qiladi va shu asosda faoliyatda bo‘lib, u yoki bu vazifalarni bajaradi. Butun jamiyat sotsial amaliy ta‘sir tizimi sifatida namoyon bo‘ladi. Bu konsepsiya ko‘pincha sotsial aloqa tizimida shaxsni mutlaqlashtirishni qoralaydi. Bunga javoban simvolik interaksionizm o‘zaro talab javobini beradi (J. Mid).

Midning fikricha, o'zaro ta'sir (interaksiya) simvolik ta'sir bo'lishi mumkin. Ta'sir etuvchi shaxs, albatta, boshqa odam ta'siriga javob beradi. Faoliyatda bo'lgan har bir ob'ekt o'zi bajarayotgan jarayon uchun simvolik bo'lib xizmat qiladi. Har bir odam o'z rolini o'ynaydi; shifokor, olim, talaba va hokazo kim bo'lmasin, baribir hammalarining o'z roli bor.

... dunyo – teatr, Bunda ayollar, erkaklarning har biri artistdir, Ularning sahnaga chiqishi, ketishi bor, Har biri o'z rolini boshqacha o'ynaydi.

U.Shekspir

«Men» – sotsial tajriba belgilagan rolni o'ynayman. Indivud sotsial munosabatlar asosida shakllanib boradi. Uning sotsiallashishi ana shu tarzda namoyon bo'ladi.

Inson predmet ta'sirida emas, balki sotsial omillar ta'sir shakllanib boradi, deb ta'kidlaydi Marks. XX asrdagi sotsial konsepsiyalardan biri «Lingvistik tub o'zgarish» deb ataladi. Ularning fikricha, til insonning eng muhim belgisi, shu bois u jamiyatning qiyofasini belgilaydi. Yu. Xabermas odamlar orasidagi munozara ma'lum qoidalarga asoslanadiki, shu asosda munosabatlar shakllanadi, birgalikda faoliyatda bo'lish tamoyillari ishlab chiqiladi, deb yozadi. Jamiyat kommunikativ – diskurtiv (birgalikda dunyoni tushunish) bir butunlik asosida tashkil topadi. Bunda oshkorlik, demoqratiya, tanqidiylik hukmron bo'ladi.

Biz yuqorida ijtimoiy falsafaning turli konsepsiyalarini ko'rib chiqdik.

Ayrim shaxs faoliyati asosida butun bir xalq, millat haqida hulosa chiqarish mumkinmi?

Bu savolga sotsial falsafa hozircha «yo'q» deb javob bermoqda. Jamiyat shunday tashkil qilingan tizimki, unda alohida shaxsdan tashqari ma'naviy hayot, inson simvolik (ramziy) dunyosi va shu faoliyatning natijasi ham mavjuddir.

Demak, jamiyat insonlarning tizimli tashkil qilingan birgalikdagi hayotiy faoliyatidan iborat. Sotsiallik – jamiyatga tizimli tavsif berish demakdir.

Sotsiallik (ijtimoiylilik) deganda insonlarning birgalikda mavjud bo'lishini xarakterlaydigan hamma hodisalar tushuniladi, bu tabiiy – fiziologik – biologik jihatdan farq qiladigan tomonidir. Sotsial yoki ijtimoiylik odamlar o'rtasidagi bevosita yoki bilvosita munosabatlarning o'zaro ta'siri natijasida jamiyatning turli qatlamlarga bo'linishidir. Insonlar munosabatisiz sotsiallik mavjud bo'lmaydi. Uning tashuvchisi inson va mahsulotlar yaratishdagi insonning faoliyatidir.

Ijtimoiylik (sotsiallik) har qanday shaxsga xos xususiyat. Insonning ijtimoiylashuv jarayonini o'rganish alohida shaxs ongining sotsial tomonini o'rganishdan boshlanadi. Alohida odam ijtimoiylikdan tashqarida qaraladigan bo'lsa, faqat uning ongi ruhiy, neyrofiziologik jihatdan qatnashganligi o'rganiladi, xolos.

Ijtimoiylik boshqa odamning ta'siri, unga bo'lgan munosabatda paydo bo'ladi. Natijada insonning ruhiy dunyosi yangi sotsial darajaga ko'tariladi. Jamiyat o'ziga xos eng ko'zga ko'rinmas munosabatlar asosida yakka shaxslar o'rtasidagi o'zaro munosabatning natijasi sifatida namoyon bo'ladi. Demak, ular o'rtasida ma'lum aloqalar mavjud bo'ladi.

Jamiyat makrostrukturasi jihatdan odamlar, mutaxassislik, demografik, iqtisodiy - siyosiy dunyoqarash mazmuniga ko'ra, o'zaro turli xil aloqada bo'ladilar. Bu aloqalar kichik guruhlardan tortib xalq, millatqacha bo'lgan munosabatlarni o'z ichiga oladi.

Sotsial tuzilishni o'rganganda jamiyatning makrostrukturasini aniqlash juda murakkab masala. Ularda umumiy o'zak, umumiy jismoniy birlik yo'q. Lekin ma'naviy birlik, fikrlash birligi, umumiy ong – ijtimoiy ong mavjud.

Jamiyatning makrotuzilishi tizimli (sistemali) xarakterga ega. Uning sistemaliligi bir butun jamiyatni tashkil etadi. Jamiyatning bir butun tizimliliigi bir makonda bo'laklarning birgalikda faoliyatda bo'lishini, jamiyatning birgalikda ishlashini ta'minlaydi.

Alohida shaxslar ruhiyati – ongi asosida ijtimoiy ong vujudga keladi. Jamiyatning makrotuzilishga ega bo'lgan ijtimoiy hayoti bir butun ong va ruhiyatni tashkil qilishining sababi uning bir butun tizimli tuzilishga ega bo'lishidadir.

Til, madaniyat, amaliyot, san'at, fan, axloqlarning ma'lum tizimga tushganligini hamma biladi. Biz tizim nuqtai nazardan qaraydigan bo'lsak, shaxsning ichki o'zgarish jarayonining ham bir butun sistemadan iborat ekanligini ko'ramiz. Uning ongi, hissiyoti, tili va madaniyati, dunyoqarashi kabilar bir butun tizimga ega ekanligini ko'rsatadi.

Tizim oz sonli odamlardan, millat va xalqlardan ularning his tuyg'ulari, fikrlari, dunyoqarashining o'zaro birligi asosida tashkil topishi mumkin. Tizimda tartibsizlik (xaos) tartibga aylanib boradi. Ana shu tartib asosida madaniyat, san'at, axloq, til normalari vujudga keladi. Xalq, millatning ko'pchiligi unga amal qiladi.

Ma'lum tizimdagi odamlarning juda ko'p umumiy tomonlari bor (urf – odat, an'ana, fikrlash stili va boshqalar). Biroq ularning o'ziga xos tomoni ham bor.

Demak, ijtimoiylik tizimlilik ta'siri asosida umumiylik va o'ziga xoslikni o'z ichiga oladi.

Ratsionallik insonning ongli, maqsadga qaratilgan faoliyati sifatida qaraladi.

Veber insonda to'rta sotsial ta'sir mavjudligini aytadi ko'rsatadi. Ular qattiq hayajon, an'anaviylik, ratsional qadriyatlar uva ratsionallikdir. *Uning fikricha, eng asosiysi qattiq hayajondir.* Bunda inson o'z xohishini qondirishga intiladi. Individ ana shu ustunlik asosida ish tutadi. +attiq hayajon hamma vaqt ham natija beravermaydi. Chunki u hamma vaqt ham o'ylangan, atroflicha fikrlangan bo'lmaydi. Bunda *an'anaviy ta'sir*, qoida va qonunlar ish beradi. O'tmishga tahlid qilish *an'ana va odatlarga asoslangan* bo'ladi. Bular qat'iy xulosalar bo'lib, odatda tanqid qilinmaydi. *Ratsional qadriyatlar* ma'lum mustaqil harakatga ma'lum dastur asosida faoliyatda bo'ladi.

Nihoyat maqsadli-ratsional faoliyat. Bunda sub'ekt aniq dastur asosida maqsadga qaratilgan bo'ladi. Bu ijtimoiy hayotni o'rganishdagi ratsional (aqliy) momentning o'sib borishidir. Faoliyatni o'rganishning ratsional modeli maqsadli aqlilikni tashkil etadi.

Jamiyat haqidagi fan avvalo maqsadli ratsional-aqliy faoliyat bo'lib, bunda pragmatik metod ustun turadi. Tabiat fanlari esa pragmatik metodga emas, balki gipotetik-deduktiv metodga asoslanadi.

Tarixning mohiyati. Tarix mohiyatini tushunish dunyoqarash ahamiyatiga ega. Bu, o'z navbatida, *inson faoliyati qachon va qanday sharoitlarda buzish, yo'q qilish va o'ldirishga qaratilgan bo'ladi; qaysi vaziyatda o'z-o'zini rivojlantiruvchi, yaratuvchanlik va bunyodkorlik faoliyatida bo'ladi; tarixning sog'lom rivojlanishiga kafolat berad, kabi* masalalarni oydinlashtirishni taqozo etadi.

Bu falsafa tilida tarixning mohiyati deb ataladi.

Biz tarix mohiyatini aniqlash bilan tarixning mavjud bo'lishi chegarasini aniqlaymiz. Tarix mavzusida bo'lishi uchun o'zining yo'qotgan qadriyatlarini tiklashi, buzmasdan, to'siq bo'lmasdan harakat qilishi, rivojlanishi kerak.

Zamonaviy mutaffakkirlar ta'limotiga ko'ra tarixning olg'a ketishi progressga kafolat bermasa-da, uning mavjud bo'lishiga, abadiyligiga kafolat beradi.

XX asr falsafasi XIX asr falsafasidan farqli o'laroq o'tmishning bugun va kelajak bilan aloqasi asosida kafolatli taraqqiyotni ko'rsatib berdi. Buning eng asosiylari quyidagicha:

Birinchi, hozirgi zamon tarix falsafasi sotsial amneziya (xotiraning yo'qolishi) ga alohida e'tibor bermoqda. XIX asr falsafasi shu narsani aniqladiki, xalq, millat o'z tarixini esdan chiqarishi hollari yuz berishi mumkin ekan. Bunday jarayon alohida shaxslarda ham uchrashi mumkin. Bunda *shaxs o'z o'tmishin esdan chiqarsa, amneziya kasalligi deb ataladi*. Sotsial bu ma'noda u yoki bu xalqning tarixini butunlay yoki uning bir qismini unutishini anglatadi. Bunda xalqning o'tmishi bilan bugungi kun o'rtasida izchil aloqa yo'qoladi yoki kamayadi. Bu nafaqat tarixiy jarayonlarda, balki biror bir davrning tarixiy shaxslari bilan ham yuz beradi. Masalan, sho'rolar davrida o'zbek xalqning bir qator ziyoli farzandlari «xalq dushmanlari» timg'asi ostida qatag'on qilindilar... Bu ularning halqimiz xotirasidan o'chirilishlariga, keyingi avlodda ular tug'risida yomon taassurot qilishiga olib keldi.

Ikkinchi, tarixni buzishga, yo'q qilishga qaratilgan kuchlar haqida gapirar ekanmiz, XX asrda bo'lgan ikkita jahon urushlarini tilga olishga to'g'ri keladi. Bu urushlar shunday oqibatlariga olib keldiki, sivilizatsiyani vayron qilib, uni halokat yoqasiga keltirib qo'ydi qoldi.

Ilgarigi zamonlarda harbiy to'qnashishlar jahonshumul ahamiyatga ega emas edi. Gegelning «urushlar tarixiy jarayonlarni o'zgartishi mumkin emas», degan fikri hozirgi sharoitda to'g'ri kelmay qoldi. Shu ma'noda shaxsning tarix oldida o'ta mas'uliyati tarixning kafolatli davom etishida asosiy kuchga aylanib qoldi.

Uchinchi, insonlar faoliyatida yuz berayotgan g'ayri insoniy xatti-harakatlar jamiyatning o'zini o'zi yo'q qilishiga olib keldi. Jahonda yadro, ekologik, demografik fojialar va shu kabi global muammolar paydo bo'ldi. Olimlar, faylasuflar, tarixchilar jamiyatning kafolatli taraqqiyoti bo'yicha inson faoliyatining dasturini ishlab chiqdilar. Dasturda tarixiy vorislikni ishga tushirish, insoniyat tarixini saqlab qolish mumkin deb ko'rsatildi. Buning uchun odamlar real hayotni to'g'ri tushunishlari, tarixni saqlab qolish va kafolatli taraqqiyot mohiyatini chuqur anglashi kerak. Har bir shaxs o'zining qobiliyati va iste'dodini reallashtirib, namoyon qilib, ishonch, e'tiqod, sevish bilan odamgarchilikni birinchi o'ringa qo'yib yashashi kerak. Bugungi kunda har bir shaxs, millat, xalq butun tarixiy jarayonlarni o'zida namoyon qilib, o'ziga xos, o'ziga mos yo'lni topib yashashni ta'minlamasa, dunyo tarixi quruq bir sxemaga aylanib qoladi. Har bir shaxs, millat, xalq hayot betakror ekanligi hisobga olinishi zarur, aks holda tarix oddiy andozadan iborat bo'lib qoladi. ***Tarixning mazmuni ana shular bilan to'ldiriladi***

XX asr falsafasi «*o'tmish bilan bugungi kun va kelajak bir butun jarayonni tashkil etar ekan, bu jarayon alohida shaxsda qanday yuz beradi?*» degan savolga javob beradi. **Demak, tarixiylik shaxs va har bir avlod taqdirini tarix taqdiri bilan uzviy bog'liqlikda olib qaraydi.** Bular avlodlar bilan jonli munosabat, ularning o'zaro

bog'liqligi, ma'naviy muloqotda bo'lishi tarixning kafolatli abadiy yashashini ta'minlaydi. Bu dunyodagi barcha odamlarning bir-birlari bilan o'zaro hamkorlikda bo'lishi, o'zaro bir-birini tushunishi, o'zaro ishonch asosida boradi. **+aerda shaxs taqdiri har bir avlod taqdiri bilan bog'liq holda o'zaro munosabatda bo'lsa, o'sha yerda tarixning taraqqiyot kafolati ta'minlanadi. Tarixning mohiyati har bir insonning tarix jarayonlari bilan turlicha munosabatda bo'lishi orqali belgilanadi.**

XX asr falsafasida tarixning mohiyati har bir shaxs uchun tarixiy davrning uch o'lchovi bilan belgilanadigan tushunchalar orqali ochib beriladi. Bu uch o'lchov shaxsning o'tmish, bugungi kun va kelajakka bo'lgan munosabatini ta'minlaydi. Mana shu o'tmish, bugungi kun va kelajak tarix jarayonida shaxsning vaqtga bo'lgan munosabatini ifoda etadi. **Bu o'lchov ma'lum tarixiy davrda avlodlarning o'zaro ma'naviy munosabatini ta'minlaydi.**

Birinchi, *tarixda ma'naviy farzandlik tushunchasi* amal qiladi. Inson dunyoda yashar ekan, o'tmish avlodning farzandi sifatida yuzaga keladi, yashaydi. Biroq u butun yumushni boshidan boshlamaydi, ajdodlar yaratgan moddiy va ma'naviy madaniyatning davomchisi, o'zi yashayotgan jamiyat, vaqt nuqtai nazaridan baholovchi, bajaruvchi sifatida mavjud bo'ladi. Chunki ota-onadan qolgan moddiy va ma'naviy boylikning egasidek, shu jarayonni davom ettiruvchi farzand sifatida yashaydi. Ma'naviy farzandlik shaxsning ma'naviy dunyosining tarkibiy qismidir. Ayni bir vaqtda u tarixning vorisi sifatida namoyon bo'ladi. **Tarix, bu jihatiga ko'ra, avlodlarning almashuv jarayonidagi munosabatni anglab yetishdir.**

Ma'naviy farzandlik ma'nosini tushunmaslik avlodlar qadriga yetmaslikdir. Bunda shaxs ajdodlarini tanimaydigan mavjudotga aylanib qoladi.

Tarixni bilmaslik o'z ajdodini bilmaslikdir, demak, ma'naviy farzandlikdan mahrum bo'lish demakdir. Bundan shunday hulosaga kelib chiqadiki, har bir inson o'tmish ota - bobolari yaratgan bilimlardan, madaniyat va qadriyatlardan foydalanar ekan, u o'z davrining farzandi sifatida yashaydi.

Inson o'z davrininggina emas, o'z tarixi, o'z avlodining farzandidir. Bizdagi g'urur, iftixor, insoniylik o'tmish avloddan meros bo'lib qolgan.

Ikkinchi, bugungi kun tarix falsafasi ma'naviy birodarlik tushunchasini maydonga tashladi. Biz shunday tarixiy davrda yashamoqdamizki, har bir shaxsning dunyo oldidagi mas'ulligini anglab yetishi masalasi asosiy o'ringa chiqib qoldi. Dunyodagi ziddiyatlar, muammolarni hal qilish uchun odamlar bir - birlari bilan do'st - birodar bo'lib yashashi eng muhim masalaga aylanib qoldi. Dunyodagi urushlar, o'ldirishlar odamlar o'rtasidagi dushmanlik tuyg'usi asosida paydo bo'ladi. Insonlarning bir-biri bilan do'st bo'lishini ta'minlash insoniy xislatlarni namoyon qilish demakdir.

Shu vaqtgacha bu tushunchaga unchalik etibor berilmagan edi. Do'stlik, birodarlik juda deganda yaxshilik deb qaralgan edi. Endilikda real hayot, bir sayyorada, bir yer sharida yashaydigan odamlarning hamkorligi muqaddas qat'iy qoidalarga aylanishini taqozo qilmoqda. Chunki sayyoramiz, ayrimlar o'ylagandek, juda mustahkam emas ekan. Mana shu umumiy uyimizni avaylab saqlab qolish uchun faqat hamkorlikda yashash kerak. Yadro fojialarini, ekologik buhronlarni birodarlik bilangina hal qilish mumkin.

Barcha insonlar, sotsial ahvoli, boy – kambag‘alligidan qat’iy nazar Yerdan hayotni saqlab qolishga, butun insoniyat taqdiriga mas’ul ekan, birgalikda hamkor bo‘lib yashashning hayot tarziga aylanib borishidan – bu davra bugungi kun talabidir. Ma’naviy birodarlik ziddiyatli masalalarni tinch va osoyishta hal qilishni ko‘zda tutadi. Inson o‘zligini, o‘z qadr - qimmatini anglab yetishi va shu qadr - qimmatni ruyobga chiqarishga o‘ta ma’kul ekanligini his qilishi o‘ta dolzarb masalaga aylandi.

O‘zbekiston XXI asrga qadam qo‘yar ekan, tinchlik, birodarlik, millatlararo va fuqarolararo totuvlikni, barqarorlikni ta’minlash g‘oyasi bilan jahon hamjamiyatiga kirib bormoqda. ***Bu g‘oya tarixiy taraqqiyotning mohiyatini belgilaydi.*** Chunki odamlar o‘rtasidagi urushlar, bir- biriga tajovuz qilish, insonga qarshi g‘ayriinsoniy faoliyatda bo‘lish g‘oyasi XX asrda qolib ketgani yaxshi. XXI asr insoniylik asri bo‘lishi, insonlar o‘z hayotlari ro‘yobga chiqarishlari uchun to‘liq imkoniyat yaratilishi kerak. Jamiyatimizdagi tinchlik, osoyishtalik, birodarlik, o‘zaro hamkorlikning samarasi ham shunda. Yurtboshimiz bu tamoyil nafaqat alohida olingan millat va, xalqning, balki dunyo xalqlarining ma’naviy birodarlik tamoyiliga aylanishi kerakligini nazarda tutadi. **Bizning jamiyatimiz boshqa xalqlar, mamlakatlar bilan birodarlik murosa qilish konsepsiyasi asosida ish ko‘radi.**

Tarixga har bir shaxs o‘z fikri, e’tiqodi, dunyoqarashi bilan mustaqil munosabatda bo‘ladi. Bu esa shaxsning umumiy tarixiy jarayonlarda ishtiroki mazmunini tashkil etadi. Shundan ko‘rinadiki, umumiy jarayonlar sifatida tarix shaxsning qadr-qimmatining o‘ziga xosligini namoyon qilish asosida boradi.

Bugungi dunyoda haxsning qadr-qimmatini namoyon qilishiga to‘sqinlik qiluvchi omillar juda ko‘p. Boylik orqasidan quvish, amalga intilish, shon-shuhratga berilish, nopoklik va boshqalar qadr-qimmatni oshirish emas, aksincha, shaxsning o‘zi o‘zini pastga urishi ekanligini hamma vaqt ham payqamaydilar. «Oddiy» odamga e’tibor bermaslik, «yuqoriga» qarab «pastni» ko‘ra bilmaslik shaxsning qadr-qimmatini pastga uradi. Hozirgi zamon gumanizmi har bir shaxsning qadr-qimmatini oshirishga, uning borlig‘ini, yashashini qolishi, tarixiy jarayonda faol ishtirokini ta’minlashga qaratilgan.

Milliy ma’naviyatimiz, milliy g‘oyamiz ana shularni ifoda etadi. O‘zbekiston Konstitutsiyasi xalqaro huquq normalariga amal qilgan holda inson erkinligi va huquqlariga kafolat beradi. Xalqimizning bugungi kunda millatga, jamiyatga, o‘z-o‘ziga, boshqa xalqlar qadriyatlariga bo‘lgan munosabati tarixga bo‘lgan munosabat mezonini bilan o‘lchanadi.

Adabiyotlar:

1. Oblomurodov N.H. O‘zbekistonning eng yangi tarixi. Darslik. T.: Iqtisod-moliya. 2022.
2. Usmonov Q. O‘zbekiston tarixi. Darslik. - T.: Iqtisod-moliya. 2016.
3. Rajabov Y. O‘zbekiston tarixi (1917-1993-yillar) – T.: O‘qituvchi, 2007. 232 bet.